

[Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός]

Το γλωσσικό λάθος [Δ11]

Μ. Θεοδωροπούλου - Γ. Παπαναστασίου

Κείμενο 1: Σετάτος, Μ. 1991. Τα γλωσσικά λάθη και η αντιμετώπισή τους. *Φιλολόγος* 63:26-28.

Ο πολύς κόσμος διακρίνει λάθη που "εξηγούνται" (πρβ. *αν δεν ξέρεις πώς γράφεται το δίχτυ, ας κοίταζες το λεξικό* κτλ., *αν και κάποτε η εξήγηση μπορεί να μην είναι σωστή*) και άλλα που "δεν εξηγούνται" (πρβ. *ούτ' εγώ ξέρω γιατί το έγραψε έτσι*). Από γλωσσολογική άποψη μπορούμε να διακρίνουμε τα εξής είδη λαθών... κατά την γλωσσική δραστηριότητα: ορθογραφικά, αναγνωστικά, ακουστικά, αρθρωτικά, κατανόησης, καταστάσεως επικοινωνίας (πρβ. παλαιότερα κυρίως τα γραμματικά, ορθογραφικά, λεξιλογικά λάθη)

1) γλωσσική περιοχή:

φωνολογικά/φωνητικά, π.χ. συνιζήσεις σε λόγιες λέξεις (*πανεπιστήμιου*), *singrafís* (όυγγραφείς), *το τόπο, τον άνδρα* (άντρα), ιδιωτισμοί (π.χ. κώφωση, έρρινη προφορά, πρβ. *το πράγμαν*), δημοτική προφορά ξένων λέξεων (π.χ. *Ζλάβοι*), παραφθορά (*σουπερμάρκερ*), επιτονισμοί ανύπαρκτοι ή άλλης κλίμακας (π.χ. σε διαφημίσεις της τηλεόρασης)

μορφολογικά, π.χ. στην κλίση των λόγιων στοιχείων της ΚΝΕ (πολύ συχνά όπου αντιβαίνουν στο γλωσσικό αίσθημα της δημοτικής, πρβ. επίθετα σε *-ης/-ες, παρήγγελέ μου!, επέστρεφε!, είχε παράγει, τα προϊόντα που παραγάγουν, την οδό, την δεσποινίς/δεσποινίδα/δίδα, της συγγραφέας* κτλ.), χρήση ιδιωματικών τύπων (π.χ. *γραφόσαντε*), ξένη κλίση (π.χ. *τα πέναλτις*) κλίση άκλιτων λέξεων (π.χ. *τα ταξιά*), παραγωγή (π.χ. *εγκαινίζω*), σύνθεση (π.χ. *απαγοητεύω*).

συντακτικά, π.χ. σε λόγιες συντάξεις (αναλογικά με συνώνυμες δημοτικές κτλ., π.χ. *προ δύο μήνες, άνευ λάδι* (χωρίς ειρωνεία), συμφωνία όρων: *ευγενής παιδί, των εκκρεμούντων διαβουλευσεων, μετά Χριστού* (κατά το *προ Χριστού*), *ως αναφορά, το εκατόν τριανταένα βιβλίο* κτλ.), ξενισμούς (π.χ. στη γλώσσα αυτών που μεγάλωσαν σε ξένη χώρα, όπως οι γερμανισμοί του τύπου *έχω πολλά πράγματα δει* κτλ., πρβ. και διαφορές πολιτιστικές), ιδιωτισμούς κτλ.

σημασιολογικά, π.χ. ακυρολεξίας, ασάφειας κτλ. (πολύ συχνά, π.χ. *αντιδραστικός αντί πνεύμα αντιλογίας*)

αναμειξίσεις, παραφθορές κτλ., π.χ. *υποδήλατο, δικτακτορία* (πρβ. και τύπους όπως *επέμβηγα, πρόκειταν*)

υφολογικά, λεξιλογικής επιλογής κτλ..., φρασεολογία (π.χ. *με δίχως τίποτε*)

γραπτής μορφής, π.χ. στην τηλεόραση *Και τώρα... η συνέχεια της ταινίας* (όπου τα αποσιωπητικά δηλώνουν έκπληξη, σαν να ήταν κάτι το απροσδόκητο η συνέχεια της ταινίας)

2) κοινωνιογλωσσολογία και διαλεκτολογία: ατομικές (ιδεολογικές) και ομαδικές αποκλίσεις από την ΚΝΕ, π.χ. νεοτερικές επιτονίσεις κτλ. (πρβ. την περιγραφή ενός δυστυχήματος: οι αυτόπτες μάρτυρες μπορεί να είναι ακόμη συναισθηματικά φορτισμένοι και στο λόγο τους, ο αστυνομικός μπορεί να μιλά και να συντάσσει από τώρα την αναφορά του, οι δημοσιογράφοι κατά το συνηθισμένο τους ερωτηματολόγιο, οι συγγενείς του θύματος κτλ.)

3) ψυχολογολογία:

συνειδητά-άθελα, π.χ. λάθη για ειρωνικό υπαινιγμό (μίμηση σφαλμάτων άλλου), υπερκαθαρευουσιανισμοί, λογοπαίγνια κτλ., γλωσσικά παιχνίδια (π.χ. γλωσσοδέτες) κτλ.

συναισθηματικής φόρτισης, π.χ. θυμού, ταραχής κτλ. (πρβ. και μνήμης, λόγω κούρασης κτλ., προληπτικά ή επακολουθητικά κτλ.)

λάθη παιδιών ή ξενόγλωσσων που μαθαίνουν τη γλώσσα

ψυχοπαθολογικά, π.χ. σε μορφές αφασίας, σχιζοφρένειας κτλ.

4) επικοινωνία: παραβάσεις των αρχών συνεργασίας κατά την γλωσσική επικοινωνία (δηλαδή των αξιωμάτων της αλήθειας, πληροφορικότητας, συνέπειας των λόγων του ομιλητή), εκτός των περιπτώσεων που γίνεται ενσυνείδητα..., όπως σε ρητορικές ερωτήσεις, ειρωνεία, μεταφορά, καθαρό ψέμα, ταυτολογίες κτλ., π.χ. *-Παίζουμε κρυφτό; -Πώς πάει το γράψιμο; (= Παίζουμε, αν τέλειωσες το γράψιμο), η κ. Α. έβγαλε μια σειρά ήχων, που αντιστοιχεί στην άρια...* (αντί της επανάληψης των ήχων). Τα αποτελέσματα των παραβάσεων αυτών εμφανίζουν κλίμακα, από αδιάφορες ως διαταρακτικές ή και καταστροφικές για το περιεχόμενο

5) επίπεδα γλώσσας: ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει για τη λανθασμένη, απρόσεχτη και αδέξια χρήση των κωδικών... γιατί είναι πολύ συχνή και οδηγεί σε αναποτελεσματικό λόγο, π.χ. λαϊκοί τύποι (*τότες, κριμας, επειδής, μπελιάς, αερόπλανο* κτλ.), δημοτικοί τύποι (π.χ. *παλιότερα* δημοσιεύματα αντί *παλαιότερα*), υποποικιλία της ΚΝΕ (π.χ. *σε γράφει γράμμα*, όταν εμφανίζεται στο γραπτό λόγο) κτλ.

6) επίπεδο γλωσσολογικής ανάλυσης, συνήθως οι γλωσσολόγοι διακρίνουν σφάλματα (errors, που αναφέρονται στη γλωσσική ικανότητα, όταν ο ίδιος ο ομιλητής δεν μπορεί να τα καταλάβει και εξακολουθεί να τα κάνει παρά τις διορθώσεις) και λάθη (mistakes, που ο ίδιος ο ομιλητής ή ο μαθητής μπορεί να καταλάβει και να διορθώσει)

7) δικαιολογημένα λάθη: λάθη που έχουν καθιερωθεί και δεν γίνονται αισθητά (π.χ. *ανεβαίνω, νοικοκύρης* κτλ. Ή αν στο μέλλον χρησιμοποιούνταν από όλους ο τύπος *Οκτώμβριος*, πρβ. και άλλα που είναι πολύ διαδεδομένα, π.χ. *απλά, κύρια* αντί *απλώς*, κυρίως, η προφορά του mb ως b, που ίσως είναι υποποικιλία της ΚΝΕ, *παρήγγειλέ μου έναν καφέ!*, ή έχουν πια επικρατήσει, π.χ. *εγκυκλοπαίδεια, ατμόσφαιρα, ο πάτερ Δ.*, ίσως το *πάω Αθήνα, Κόρινθο* κτλ.) και λάθη που χρησιμοποιούνται ενσυνείδητα για ποικίλα αποτελέσματα (π.χ. για ειρωνεία, όπως στο *η αξία του σπιτακιού του*, πρβ. χρήση τύπων της καθαρεύουσας: *η αξία του σπιτακιού του*)

8) λάθη που δεν γίνονται ποτέ...